

Smernice glede varstva pred spletnim nadlegovanjem

Namen dokumenta:

Smernice pojasnjujejo pojav spletnega nadlegovanja med otroki in mladostniki, opozarjajo na nevarnosti zlorab osebnih podatkov ter podajajo koristne nasvete staršem in učiteljem, kako preventivno ravnati v izogib spletnemu nadlegovanju in kakšni so možni ukrepi, ko / če se to zgodi.

Ciljne javnosti:

Starši in učitelji ter vsi, ki se pri svojem delu srečujejo z otroki in mladostniki.

Status:

Javno.

Verzija:

1.0

Datum verzije:

21. 9. 2009

Avtorji:

Informacijski pooblaščenec.

Ključne besede:

Smernice, spletno nadlegovanje, otroci in mladostniki, starši in učitelji, preventiva, zlorabe osebnih podatkov ...

Uvod

Kaj je spletno
nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

*Petra se hoče maščevati Anji, ker je ni povabila na svojo zabavo. Zato na spletnem socialnem omrežju ustvari sovražno skupino (ang. »hate group«), kamor povabi večino svojih sošolcev, vsi pa začnejo pisati grde in neresnične stvari o Anji. Zraven napišejo tudi Anjine prave osebne podatke; naslov, telefonsko številko, datum rojstva, sledijo kje se Anja zadržuje, jo fotografijo, ipd. V tem primeru lahko Anjo zelo enostavno najde katerakoli oseba z nepoštenimi nameni. Na videz nedolžna otroška zamera se tako lahko hitro spremeni v zelo **resno stvar**.*

Zgodba na levi je sicer izmišljena, je pa tipičen in nazoren primer spletnega nadlegovanja, ki se vse bolj pogosto pojavlja med otroki in mladostniki. Spletno nadlegovanje označuje nadlegovanje preko interneta, mobilnih telefonov in drugih komunikacijskih sredstev, kjer otrok (ali skupina otrok) nadleguje drugega otroka, tako da mu pošilja grozilna sporočila, ga ponižuje ali drugače sramoti. Primeri metod spletnega nadlegovanja vključujejo ustvarjanje lažnih profilov, sovražnih spletnih strani, sovražni govor, krajo identitete, objavljanje posnetkov, zlorabe osebnih podatkov ...

Sodobne informacijske tehnologije ponujajo neskončne možnosti komuniciranja, informiranja in izobraževanja, žal pa prinašajo tudi številne možnosti zlorab, katerih najbolj ranljive žrtve so prav otroci in mladostniki. Da se spletnega nadlegovanja ubranimo, ga moramo najprej prepoznati, predvsem pa otroke o tem poučiti in jim stati ob strani, če se zgodi. Kako prepoznati, če otroka nekdo nadleguje? Kaj storiti, če odkrijete sovražno spletno stran? Kako otroke poučiti o vseh nevarnostih, ki prežijo nanj na spletu? Kaj lahko stori šola? Kaj pravijo o tem zakoni?

S smernicami želimo podati odgovore na ta in druga vprašanja, pojasniti pojav spletnega nadlegovanja med otroki in mladostniki, opozoriti na nevarnosti zlorab osebnih podatkov ter podati koristne nasvete staršem in učiteljem, kako preventivno ravnati v izogib spletnemu nadlegovanju in kakšni so možni ukrepi, če se to zgodi.

Uvod

Kaj je spletno
nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Blog - spletni dnevnik oziroma spletna stran, ki jo vzpostavi posameznik zato, da na njej objavlja besedila (svoje misli, novice, zgodbe), fotografije, zvočne ali video posnetke, povezave na strani ...

Takojšnje/neposredno sporočanje ali (ang.) Instant Messaging (npr. MSN Messenger, Skype, Google Talk) - sistem oziroma program za hitro elektronsko komuniciranje med dvema ali več uporabniki. Uporabnik se prijavi in si uredi listo stikov, s katerimi lahko komunicira. Ko se oseba s seznama stikov prijavi v sistem, program uporabnika na to obvesti.

Klepetalnica – javen virtualni prostor za komunikacijo v realnem času. Uporabnik se registrira in lahko komunicira z drugimi uporabniki.

Spletne strani za ocenjevanje ali (ang.) Rating sites (npr. glasujzame.com) - spletne strani, na katerih uporabniki objavljajo npr. svoje fotografije, drugi uporabniki pa glasujejo, katere fotografije se jim zdijo najboljše. Na enak način lahko glasujejo za najljubše profesorje, najlepša dekleta, najbolj butast film ipd.

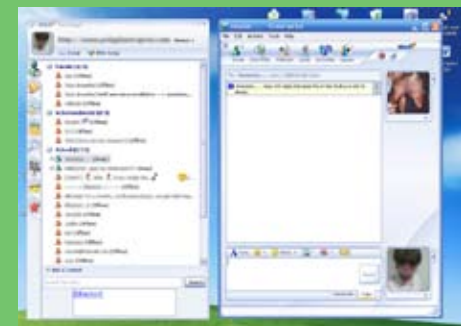
Sovražni govor - sovražni govor je izražanje mnenj in idej, ki so po svoji naravi diskriminatorna (ksenofobične, rasistične, homofobične in podobno) in uperjene proti različnim manjšinam (etničnim, narodnim, verskim, kulturnim, spolnim in podobno).

Forum – spletna stran, kjer člani s sorodnimi interesi odprto izmenjavajo mnenja o različnih temah.

Registracija za uporabo storitve – če želi oseba postati uporabnik neke storitve na spletu, se mora običajno za to registrirati in ponudniku storitve zaupati svoje (osebne) podatke.

Administrator – skrbnik spletnega mesta oziroma strani. Ob zlorabah ali objavi neprimernih vsebin na spletnem mestu je administrator tisti, ki prejme uporabnikovo pritožbo in poskrbi za odstranitev vsebine.

Nastavitve zasebnosti – nastavitve spletne storitve, omrežja ali spletne strani, ki uporabniku omogočajo, da določi, kdo lahko dostopa do podatkov o njem.

Uvod

Kaj je spletno
nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Obvestilo o varovanju zasebnosti – (angl. *privacy policy*) obvestilo ponudnika spletne storitve o tem, katere podatke o uporabnikih zbira, za kakšen namen, koliko časa jih hrani ... Več v smernicah Informacijskega pooblaščenca na to temo: <http://www.ip-rs.si/varstvo-osebni-podatkov/iskalnik-po-odlocbah-in-mnenjih/smernice/>.

Iskalnik (npr. Google, Najdi.si, Yahoo!...) – orodje za iskanje informacij na spletu.

Kraja identitete – kraja osebnih podatkov (npr. imena, naslova, rojstnega datuma, števil kreditnih kartic) in njihova nezakonita uporaba – lažno predstavljanje. Več v smernicah Informacijskega pooblaščenca na to temo: <http://www.ip-rs.si/varstvo-osebni-podatkov/iskalnik-po-odlocbah-in-mnenjih/smernice/>

Uporabniški profil – informacije, ki opisujejo uporabnika storitve ali programa. Običajno vsebujejo uporabniško ime, geslo, lahko tudi druge informacije (npr. datum rojstva).

Nazaželena pošta / spam – elektronska sporočila, običajno komercialne narave, ki jih pošiljatelj masovno pošilja. Običajno jih ponudnik elektronske pošte sam od sebe uvrsti v mapo »Spam« ali »Junk«.

Spletne igre - digitalne igre, ki jih je potrebno igrati z vzpostavljeno internetno povezavo. Lahko jih igra več igralcev hkrati, in ker so na spletu, jih lahko igrajo igralci z različnih lokacij. Igralci si ustvarijo svoje profile, s katerimi nastopajo v virtualnem svetu.

Spletno socialno omrežje (npr. Facebook, Netlog ...) – spletno mesto, virtualno okolje, kjer se zbirajo člani s podobnimi interesi. Člani si najprej ustvarijo svoje profile, nato pa lahko nalagajo besedila, objavljajo slike, komunicirajo z drugimi uporabniki, igrajo igre. Mnogo spletnih socialnih omrežij prepoveduje sodelovanje otrokom, mlajšim od 13 let. Več v smernicah Informacijskega pooblaščenca na to temo: <http://www.ip-rs.si/varstvo-osebni-podatkov/iskalnik-po-odlocbah-in-mnenjih/smernice/>

Profil na spletnem omrežju ali spletni strani – osebni podatki uporabnika spletne strani, spletnega omrežja, sistema za takojšnje sporočanje, klepetalnice, spletne igre ipd., če želi nekdo uporabljati katero od naštetih storitev, si najprej ustvari svoj profil, v katerem navede podatke o sebi. Ta profil ga nato predstavlja v virtualnem svetu. Profili so lahko javni ali pa uporabnik omeji dostop in lahko profil vidijo le izbrani.

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kaj je spletno nadlegovanje?

Zakaj je nevarno?

Vzroki

Spletno nadlegovanje (angl. *cyberbullying*)¹ označuje nadlegovanje preko interneta, mobilnih telefonov in drugih komunikacijskih sredstev, kjer otrok (ali skupina otrok) nadleguje drugega otroka, tako da mu pošilja grozilna sporočila, ga ponižuje ali drugače sramoti.

Primeri metod spletnega nadlegovanja vključujejo:

- *ustvarjanje lažnih profilov,*
- *ustvarjanje sovražnih spletnih strani,*
- *sovražni govor ter žaljivke,*
- *zasledovanje uporabnikov na spletu,*
- *krajo identitete,*
- *objavljanje posnetkov,*
- *zlorabe osebnih podatkov,*
- *objavljanje posnetkov, posnetih z mobilnimi telefoni na spletu.*

Spletni nadlegovalci žal ne izbirajo sredstev. Uporabljene metode nadlegovanja so omejene zgolj z otroško in mladostniško domišljijo ter njihovo možnostjo dostopa do najrazličnejših sodobnih tehnologij.

Internet in ostale sodobne komunikacijske tehnologije mlade generacije potrebujejo, saj jim ponujajo ogromno možnosti za izobraževanje, raziskovanje in izpopolnjevanje. In tako kot jih v resničnem življenju ne moremo obvarovati v vseh življenjskih situacijah, jim tudi na spletu ne moremo omogočiti popolne varnosti. Lahko pa se naučimo prepoznavati znake spletnega nadlegovanja in mlajše generacije učimo o etiki na spletu ter jim ponudimo koristne napotke, ki naj bodo njihovo vodilo pri aktivnostih na spletu in uporabi sodobnih komunikacijskih sredstev.

¹Izraz izhaja iz angleškega izraza »*cyberbullying*«. In čeprav se je v Sloveniji za tako vrsto nadlegovanja uveljavil izraz spletno nadlegovanje, to ne pomeni, da poteka samo prek spleta, ampak preko vseh sodobnih komunikacijskih sredstev.

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kaj je spletno nadlegovanje?

Zakaj je nevarno?

Vzroki

Zakaj je spletno nadlegovanje lahko še bolj nevarno od nadlegovanja »na igrišču«?

Pojav nadlegovanja med otroki in mladostniki je prisoten že od nekdaj, z razmahom sodobnih tehnologij pa se je nadlegovanje iz šole, igrišč pred blokom in drugih javnih prostorov preselilo na svetovni splet in druga komunikacijska sredstva. Spletno nadlegovanje se od nadlegovanja »na šolskem igrišču« razlikuje po tem, da ni omejeno na določen čas in prostor. **Spletno nadlegovanje se lahko dogaja 24 ur na dan, 7 dni v tednu in 365 dni v letu, predvsem pa v prostorih, v katere prej nadlegovalci prej niso imeli vstopa.** V času, ko svoje mobilne telefone in prenosne računalnike uporabljamo tako rekoč na vsakem koraku, imajo spletni nadlegovalci možnost, da otroka zasledujejo doma, v »varnem« zavetju njegove sobe, mu pošiljajo grozilna sporočila, medtem ko je na družinskem kosilu, ga nadlegujejo med poukom.

Od nadlegovanja v realnem svetu se spletno nadlegovanje razlikuje tudi po **obsegu udeležencev**. Množica ljudi, ki je povezana s spletnim nadlegovanjem, je lahko zelo velika, oziroma lahko zelo velika postane v zelo kratkem času. Elektronsko sporočilo s fotografijo žrtve nadlegovanja se lahko razširi z neverjetno hitrostjo, predvsem lahko **spletni nadlegovalci brez problema ostanejo anonimni**, če tako želijo, kar pa predstavlja še večje frustracije za žrtev spletnega nadlegovanja.

V nasprotju z nadlegovanjem »na igrišču«, kjer v večini primerov starejši, večji in močnejši nadlegujejo mlajše, manjše in šibkejše, se v svetu spletnega nadlegovanja vloge lahko zelo hitro menjajo. Žrtev lahko (npr. iz maščevanja) že v naslednjem trenutku postane nadlegovalec. Dosedanji nadlegovalec pa lahko kaj hitro sam postane žrtev spletnega nadlegovanja.

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kaj je spletno nadlegovanje?

Zakaj je nevarno?

Vzroki

Ali poznamo vzroke spletnega nadlegovanja?

Do spletnega nadlegovanja lahko pride iz podobnih razlogov kot do vsakega drugega nadlegovanja: zaradi jeze, potrebe po maščevanju, zaradi zavisti, z namenom opozoriti nase, želje po moči in oblasti, opozarjanja na svoj socialni status, ipd. Do spletnega nadlegovanja lahko pride tudi zaradi dolgčasa ali preprosto iz zabave, pa tudi zaradi tega, ker imajo otroci in mladostniki pogosto nenadzorovan in neomejen dostop do takšnih in drugačnih tehnoloških igrčk.

Nekateri primeri nadlegovanja so sprva lahko **mišljeni kot nedolžna šala**, vendar pa se v naslednjem trenutku lahko sprevržejo v hudo nočno moro za žrtev. Lahko so zgolj posledica **nepremišljenosti** - otrok zapiše o sošolcu na spletu nekaj informacij, to sporočilo pa kar naenkrat postane predmet posredovanja in je poslano na ogromno število spletnih naslovov. Ker se od primera do primera razlikujejo motivi spletnega nadlegovanja, se razlikujejo tudi odgovori in rešitve za vsak posamezen primer.

Te zanima, kako poteka spletno nadlegovanje?

Skoči na naslednjo stran

Uvod

Kaj je spletno
nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kako poteka?

Neposredni napadi

Posredni napadi

Nadlegovanje lahko poteka v obliki *neposrednih* ali *posrednih* napadov. Neposredno napadanje pomeni, da napadalci sporočila pošiljajo neposredno otroku - žrtvi, posredni napadi pa potekajo preko drugih oseb, ki se svoje vloge posrednika lahko zavedajo ali pa tudi ne.

Uvod

Kaj je spletno
nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kako poteka?

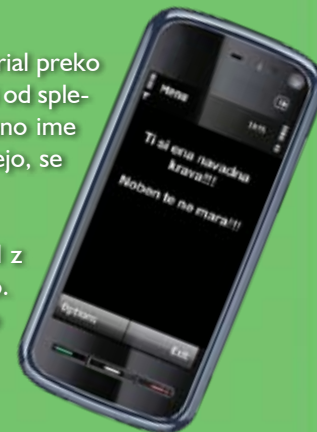
Neposredni napadi

Posredni napadi

Nadlegovanje prek takojšnjega sporočanja in SMS sporočil

Otroci lahko drugim otrokom pošiljajo grozilna sporočila, neprimerne fotografije in drug material preko programov za takojšnje sporočanje, SMS sporočil ipd. Lahko ustvarijo tudi lažen profil na kateri od spletnih mest ali socialnih omrežij, ki omogoča takojšnje sporočanje. Uporabijo malce spremenjeno ime otroka (namesto ime.priimek@mail.com uporabijo priimek.ime12@mail.com), ki ga nadlegujejo, se pretvarjajo, da so ta otrok in v njegovem imenu nadlegujejo druge.

Na enega otroka se lahko spravi cela skupina otrok, ki mu pošilja veliko število SMS sporočil z grozilno ali žaljivo vsebino. Napadeni tako lahko hitro prejme 1000 SMS sporočil z grdo vsebino. Če operater zaračunava dohodna SMS sporočila, pa je tak napad za prejemnika lahko tudi zelo drag. Take vrste nadlegovanje je izjemno lahko izvedljivo, otroci pa se običajno ne zavedajo, da čeprav grožnje niso izrečene iz oči v oči, taka sporočila žrtev kljub temu prizadenejo in so zelo resna stvar.

Kraja gesel

Otrok lahko zlorabi geslo drugega zato, da se npr. na socialnem omrežju pretvarja, da je ta otrok in pod pretvezo komunicira z drugimi, njegovimi prijatelji, jih žali in jezi. Ti pa sploh ne vedo, da ne komunicirajo s pravo osebo, ampak z nekom tretjim. Z zlorabljenim geslom lahko otroci na spletni strani ali profilu drugega objavljajo neprimerne fotografije s seksualno, rasistično ali drugo vsebino, ki lahko žali druge. Pogosto z ukradenim geslom otroku preprečijo dostop do njegovega lastnega računa elektronske pošte ali profila na spletnem omrežju. Ukradeni geslo pa je v končni fazi lahko v pomoč tudi hekerjem, ki ga uporabijo za to, da vdrejo v žrtvin računalnik.

Blogi

Blogi so spletni dnevniki in otroci jih lahko uporabljajo zato, da z drugimi delijo svoje zgodbe, si pošiljajo sporočila in objavljajo fotografije. Prav tako pa jih lahko uporabljajo tudi zato, da v njih obrekujejo druge otroke in objavljajo stvari iz njihovega zasebnega življenja, jih žali in ponižujejo. Otroci lahko ustvarijo blog ali spletno stran prav z namenom nadlegovanja drugega.

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kako poteka?

Neposredni napadi

Posredni napadi

Spletne strani

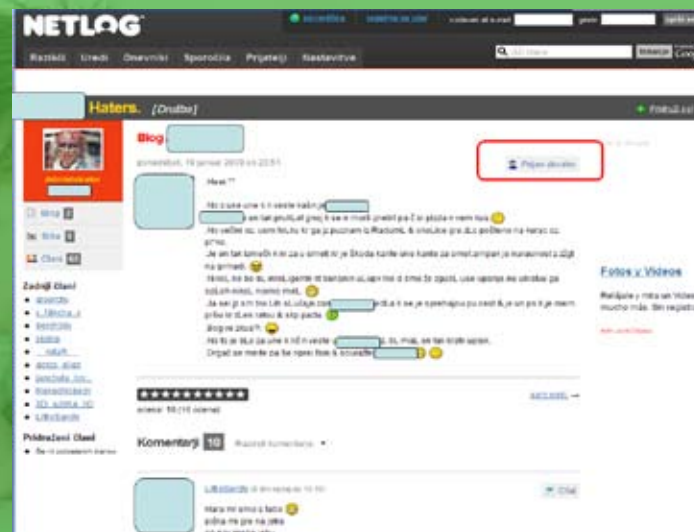
Včasih so si otroci nagajali na igrišču, zdaj za to lahko uporabljajo svetovni splet. Na spletu lahko ustvarjajo strani, na katerih ponižujejo druge otroke, jih zasmejujejo in drugače nadlegujejo. Objavljajo lahko osebne podatke otrok, slike in druge podrobnosti iz njihovega zasebnega življenja. Taka množica objavljenih informacij pa lahko žrtev nadlegovanja spravi tudi v resno nevarnost, saj vsak, ki obišče stran, ve kdo je, kako izgleda, kje živi, kaj dela.

Pošiljanje fotografij preko elektronske pošte in mobilnih telefonov

Pošiljanje in objavljanje fotografij drugih oseb v nerodnih situacijah, pomanjkljivo oblečenih ipd. je še en način nadlegovanja. Težava s tako e-pošto je, da zelo hitro zaozkroži med velikim številom najstnikov in jo je nemogoče kontrolirati. Kaj lahko se znajde tudi na različnih spletnih straneh, kjer fotografije lahko vidi praktično vsak. Prav tako že skoraj vsak mobilni telefon omogoča fotografiranje, kar olajša pošiljanje fotografij, predvsem pa omogoča skrivno slikanje drugih – v popolnoma zasebnih ali kočljivih situacijah, npr. v slačilnicah, kopalnicah ipd. Škoda, ki jo s tem utrpí najstnik ali otrok, je lahko nepopravljiva.

Ankete na spletu

Kdo je kul in kdo ni? Kdo je največja kmetica v šestem razredu? Taka in podobna vprašanja se lahko znajdejo na spletnih anketah, ki jih zelo preprosto z brezplačnimi aplikacijami na spletu sestavijo najstniki in otroci. Vprašanja so hitro lahko žaljiva in tudi na ta način otroci lahko nadlegujejo druge na spletu.

Uvod

Kaj je spletno
nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kako poteka?

Neposredni napadi

Posredni napadi

Interaktivne igre

Veliko otrok in mladostnikov igra video igre preko igralnih konzol, obstajajo pa tudi interaktivne igre na spletu. Hkrati z igranjem lahko mladi komunicirajo med sabo, tekmujejo ipd. V tekmovalnem vzdušju hitro pride do verbalnih napadov na druge tekmovalce, uporabe žaljivega jezika, groženj, preklinjanja. Stvar lahko pripelje celo do tega, da določenega tekmovalca izločijo iz igre, vdrejo v njegov igralni račun, razširjajo o njem govorice ...

Pošiljanje zlobnih kod in virusov

Žrtvam spletnega nadlegovanja otroci lahko pošiljajo viruse in druge zlobne programe, z namenom, da poškodujejo žrtvin računalnik ali pa, da za njo s pomočjo virusov vohunijo.

Pošiljanje neprimernih vsebin (pornografija) in spama

Nadlegovalci lahko žrtvin elektronski naslov zlorabijo tako, da ga vpišejo na listo prejemnikov novic z določene strani, npr. s pornografsko ali drugo neprimerno vsebino. Žrtev bo tako prejela ogromno število elektronskih sporočil, poslanih s te strani, in rešitev je običajno lahko le sprememba elektronskega naslova.

Zloraba identitete

Veliko škode lahko žrtvi povzročijo nadlegovalci, ki se pretvarjajo, da so ona. V žrtvinem imenu objavljajo komentarje na spletnih forumih in omrežjih, žaliyo druge in tako povzročijo, da se lahko cela skupina mladih obrne proti žrtvi, čeprav ni ničesar kriva.

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kako poteka?

Neposredni napadi

Posredni napadi

O posrednem nadlegovanju govorimo takrat, ko namesto nadlegovalca(-ev) umazano delo opravi nekdo drug. Velikokrat ta oseba niti ne ve, da sodeluje v nadlegovanju in svoje delo opravi popolnoma nevedna. Pogosto so v tej vlogi odrasli, ki kaznujejo žrtev, ne vedo pa, da ni ničesar kriva.

Eden od načinov posrednega nadlegovanja so **opozorila ponudnikom spletnih storitev ali ponudnikom internetnega dostopa**. Mnogi ponudniki namreč omogočajo, da uporabniki opozorijo na drugega uporabnika, ki objavlja neprimerne stvari. To lahko otroci zlorabijo, tako da drugega uporabnika prijavijo ponudniku interneta ali storitve, ta pa ga potem za določen čas odklopi oziroma mu onemogoči uporabo storitve. V tem primeru je ponudnik storitve ali dostopa nedolžni sodelavec nadlegovalcev.

Včasih so v taki vlogi tudi starši žrtve – **če nadlegovalcu uspe, da žrtev zgleda kriva, jo za dejanja, ki jih ni storila, kaznujejo še starši**. Nadlegovalci to najlažje storijo tako, da zlorabijo žrtvin pravi elektronski naslov ali pa ustvarijo nov elektronski naslov ali profil na spletnem omrežju z imenom žrtve in tako prevzamejo identiteto žrtve. V njenem imenu nadlegujejo druge, krivdo pa zvalijo na žrtev.

Primeri posrednega nadlegovanja so **lahko precej nedolžni**. Na primer: Petra se hoče maščevati Anji, ker je ni povabila na svojo zabavo. Zato si na socialnem omrežju ustvari profil s Petrinim imenom in se pretvarja, da je Petra. V vlogi Petre začne objavljati grde stvari o tretjem dekletu – Tini. Anja pove Tini, da Petra (ki je pravzaprav kar Anja sama) piše grde stvari o njej in tako se cela gruča deklet obrne proti Anji, ki pa ni storila nič narobe.

Na videz nedolžno nadlegovanje pa se lahko hitro spremeni v **zelo resno stvar**. Če Anja v Petrinem imenu začne pisati grda sporočila recimo profesorjem v šoli, bo Petra v velikih težavah. Še bolj resno pa se lahko stvar odvije, če se Anja odloči v Petrinem imenu npr. objaviti seksualen oglas na spletnem mestu, ki to omogoča. Zraven napiše še Petrine prave osebne podatke, naslov, kje se zadržuje, fotografijo, ipd. V tem primeru lahko Petro zelo enostavno najde oseba, ki jo lahko spolno zlorabi.

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kako preprečiti?

Kaj lahko stori šola?

Kaj lahko storijo starši?

Izobraževanje in pogovor

Na prvem mestu je odkrit pogovor z učenci ali dijaki ter izobraževanje o **varni in primerni uporabi informacijskih tehnologij**. Tako lahko na preprost in učinkovit način preprečimo ali vsaj omejimo spletno nadlegovanje. Šole lahko teme s področja primerne uporabe sodobnih tehnologij uvrstijo v programe različnih predmetov in učnih vsebin: računalništvo, etika, družba, razredne ure ...

Šola naj pokaže učencem, da tudi odrasli poznajo tehnologijo in jo uporabljajo. Naj bodo šola in njeni zaposleni dober zgled mlajšim generacijam.

1. Nujno je, da učence poučimo o nevarnostih spletnega nadlegovanja in kako se mu lahko izognemo, ter jim prisluhnemo, če se nadlegovanje zgodi.
2. Predvsem je pomembno, da učenci razumejo, da nadlegovanje na spletu ni igra, ampak je prav tako resno kot nadlegovanje na igrišču. Zato jih moramo seznaniti tudi s posledicami, ki jih spletno nadlegovanje prinese s sabo.
3. Pomembno je izobraževanje ter pogovori z učenci o **pravilih obnašanja na svetovnem spletu**, zanemarjene pa ne bi smele biti niti teme o slovenski zakonodaji s področja spletnega nadlegovanja, o pristojnostih različnih državnih organov, in o vseh (tudi pravnih) posledicah, ki lahko doletijo spletne nadlegovalce.
4. Šole naj se tej tematiki ne izogibajo z izgovorom, da nadlegovanje, ki se dogaja izven njihovih prostorov, ni v njihovi pristojnosti. Potrebno je pomisliti tudi na možnost, da spletni nadlegovalec za nadlegovanje svojih žrtev **uporablja prav šolski računalnik**.
5. Tako učenci kot njihovi starši pa se morajo zavedati dejstva, da jim šola lahko pomaga s koristnimi nasveti in informacijami, če se srečajo s spletnim nadlegovanjem, tudi če se to dogaja povsem izven šolskih prostorov.

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kako preprečiti?

Kaj lahko stori šola?

Kaj lahko storijo starši?

Določitev pristojne osebe na šoli

Priporočljivo je, da **šola določi osebo**, najbolje nekoga izmed zaposlenih, **ki bo prevzela skrb za koordinacijo, izobraževanje in preventivo pred spletnim nadlegovanjem**. Ta oseba naj poskrbi za to, da bodo vsi posamezniki na šoli (predvsem zaposleni ter učenci, pa tudi njihovi starši) z vključevanjem v različne aktivnosti prispevali k preprečevanju spletnega nadlegovanja. S tako potezo se učencem in staršem olajša možnost prijave spletnega nadlegovanja, saj bodo lahko brez večjega truda poiskali tisto osebo na šoli, ki je s pojavom spletnega nadlegovanja najbolj seznanjena, ter hkrati najbolj seznanjena z ukrepi, ki jih je potrebno storiti v takšnih situacijah.

Moramo se zavedati, da je prijava primera spletnega nadlegovanja zelo težko dejanje, tako za žrtev, kot tudi za vse ostale. Zato je potrebno zagotoviti različne načine prijave nadlegovanja in poskrbeti za to, da bodo učenci z možnostmi prijave seznanjeni. Naj bo dana tudi možnost anonimne prijave!

Postavitev jasnih pravil v zvezi z uporabo šolske opreme

Potrebno je **jasno zapisati šolska pravila v zvezi z uporabo šolske opreme** (npr. uporabo šolskih računalnikov). Če so pravila že nekje zapisana, pa jih nihče ne pozna, kaj šele upošteva, si je potrebno vzeti čas, pravila posodobiti in z njimi **SEZNANITI učence**, zaposlene pa tudi njihove starše.

V pravilih naj bo zapisana izrecna prepoved spletnega nadlegovanja preko uporabe šolske opreme, za neupoštevanje te prepovedi pa naj se uvedejo primerne kazni.

Uvod

Kaj je spletno
nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kako preprečiti?

Kaj lahko stori šola?

Kaj lahko storijo starši?

Toda naši učitelji ne poznajo vseh teh sodobnih tehnologij, kje lahko dobimo več informacij?

Projekt SAFE.SI je točka osveščanja o varni rabi interneta v Sloveniji. Del njihovega spletnega mesta <http://www.safe.si/index.php?fl=0&p1=670&p2=674&id=674> je posvečen ravno učiteljem, na njem pa lahko najdete izobraževalna gradiva, pripomočke in ostale koristne informacije, kot npr.:

Gradivo za učitelje Deskanje po varnih vodah (pdf, 1,4 MB) obravnava vse najpomembnejše teme varne rabe interneta in novih tehnologij. Primeren je za samoizobraževanje učiteljev.
(klikni na naslovnico)

Priročnik za razredne aktivnosti Deskanje po varnih vodah z 28 lekcijami na temo varne rabe interneta in novih tehnologij, primerne za delo z otroki zadnje triade devetletke in srednješolci. Prek povezave lahko dostopate do priročnika: s klikom na izbrano aktivnost si lahko ogledate njeno vsebino in natisnete prilogo za učence.
(klikni na naslovnico)

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kako preprečiti?

Kaj lahko stori šola?

Kaj lahko storijo starši?

Kaj lahko storijo starši?

Starši morajo vedno predstavljati tisti kotiček, kamor lahko gredo otroci takrat, ko gredo stvari narobe, ne glede na to, ali gredo stvari narobe na spletu ali v realnem življenju.

Žal pa se večina otrok v primerih spletnega nadlegovanja izogiba prav odkritemu pogovoru s starši. Spletni napadi imajo lahko hude posledice, ki otroka zaznamujejo za celo življenje. Starši se tega včasih vse premalo zavedamo in v primerih zlorab reagiramo napačno, otroku npr. prepovemo uporabo interneta in mislimo, da bomo s tem problem rešili.

V hujših primerih spletnega nadlegovanja naj starši stopijo v stik s šolo, vendar diskretno. Lahko se pogovorijo z razrednikom, šolskim psihologom, ali drugo osebo, ki jim lahko ponudi koristne informacije. Ti posamezniki lahko v okviru šolskega časa namreč opazujejo otroka in vidijo, kako se sooča s problemi, kako se obnaša, s kom se druží.

Predvsem pa moramo starši otroke naučiti, da morajo biti odgovorni uporabniki spleta in da odgovarjajo za svoja dejanja na spletu, prav tako kot odgovarjajo za svoja dejanja v realnosti.

Koristni napotki za starše:

1. Vaš otrok **naj ne preživi vsega svojega prostega časa pred računalnikom**. Vrstniki, in ne računalniki, morajo biti najboljši prijatelji vašemu otroku!
2. Priporočljivo je, da se **računalnik nahaja v dnevni sobi, kuhinji oz. prostoru, kjer se vaša družina največ zadržuje**, in ne v otroški sobi.
3. **Naučite se dovolj o računalnikih**, da se o tej temi lahko pogovarjate z otroki, ki so z napredki sodobne tehnologije in možnostmi, ki jih ta ponuja, običajno precej bolj na tekočem, kot pa njihovi starši. **Poznati morate storitve, ki jih vaši otroci uporabljajo na spletu!**
4. Poskrbite za to, da bodo otroci prišli s svojimi vprašanji k vam, ne da bi se bali vaše reakcije. S svojim otrokom se odkrito pogovarjate. Na tak način lahko zgodaj odkrijete, če je vaš otrok nadlegovan ali celo nadleguje druge.
5. Določite družinska pravila uporabe računalnika, ki pa naj ne bodo prestroga, saj v tem primeru obstaja tveganje, da jih

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Kako preprečiti?

Kaj lahko stori šola?

Kaj lahko storijo starši?

otrok ne bo upošteval. Prilepite pravila, s katerimi se strinja vsa družina, na vidno mesto blizu računalnika.

6. **Pogosto vpišite svoje ime in ime vašega otroka v spletni brskalnik** (npr. Google), saj lahko tako na preprost in hiter način ugotovite, kateri podatki so se brez vaše vednosti znašli na svetovnem spletu.
7. **Naučite svoje otroke, katere informacije lahko delijo z drugimi na spletu** in katerih ne (nikakor npr. ne telefonske številke, naslova, polnega imena, številke mobilnega telefona in šole, ki jo obiskujejo). **Naučite ga, naj svoje geslo zadrži zase!**
8. Pozanimajte se, **kdo so otrokovi »spletni prijatelji«**, ravno tako, kot se pozanimate, s kom se otrok druži v realnem svetu.
9. Naučite svoje otroke, da trikrat premislijo, preden kakršnokoli vsebino posredujejo na splet in naj **ne objavljajo vsebin, za katere ne želijo, da bi jih drugi objavljali o njih!** Naj spoštujejo druge posameznike na spletu. Razložite jim, da kar ni dovoljeno »na igrišču« tudi na spletu ni.
10. **Kadar se soočijo s primerom spletnega nadlegovanja, naj se o tem pogovorijo z vami, z učiteljem ali z drugim odraslim, ki mu zaupajo.** Primer naj sporočijo tudi ponudniku spletne storitve, kjer je do napada prišlo (če pa tega ne stori že otrok, morate to storiti vi).
11. Bodite pozorni. **Vaš otrok je lahko tako spletni nadlegovalec kot njegova žrtev.** Če pride do primera spletnega nadlegovanja, **UKREPAJTE! Tudi, če nadleguje vaš otrok!**

„Povedala bi komur koli, razen staršem, ker bi se preveč bala, da bi mama ugotovila, da je njen strah upravičen, in bi mi preprečila vstop v klepetalnice.“ (deklica, 9–10 let, Nemčija).

Eurobarometer: Varnejši internet za otroke, Evropska komisija, april 2007

GMR300686CZ0

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Otroke naučite, da morajo s svojimi gesli ravnati kot s svojo zobno ščetko – obdržijo naj jih zase!

Če se zgodi, kaj lahko naredimo sami?

Kako ukrepati, če izvemo za primer spletnega nadlegovanja?

1. Otroku ali mladostniku, ki vam je zaupal v zvezi s primerom spletnega nadlegovanja, **morate nuditi vso podporo in ga vzeti resno**. Pokažimo mu, da je naredil prav, ker problema ni reševal na lastno pest, pač pa je reševanje problema zaupal bolj izkušeni osebi.
2. Naslednji korak je **zavarovanje dokazov**. To lahko storite bodisi sami (čim prej natisnite spletne strani s takšno ali drugačno sovražno vsebino), lahko pa za to zaprosite svojega ponudnika spletnih storitev.
3. Če veste, kdo so nadlegovalci, se najprej **pogovorite z njihovimi starši in učitelji**. Če identitete napadalcev ne poznate, skušajte najprej ugotoviti, kdo so. V vsakem primeru je dobro obvestiti odgovorne osebe na šoli ter starše napadalcev.
4. Če se nadlegovanje ne preneha ali ne morete ugotoviti identitete napadalcev, **primer prijavite policiji**, ki ima vse pristojnosti, da ugotovi, kdo so in proti njim sproži postopek.

V nadaljevanju sledi še nekaj praktičnih napotkov, kako ukrepati v primeru ukradenih gesel, zlorab na spletnih omrežjih in zlorab elektronske pošte.

1. **Ukradeno geslo za dostop do e-pošte ali do spletnega socialnega omrežja**

Vsak ponudnik e-pošte ali spletnega omrežja omogoča poti, kako v primeru zlorabe gesla uporabnik lahko spet dostopa do svojega e-poštnega računa. Običajno je pod polji, kjer se registrirate z uporabniškim imenom in geslom, tudi povezava na mesto, kjer so opisani postopki, kako pri zlorabah računa (»I cannot access my account«). Sledite postopku in zamenjajte geslo. Če postopek ne uspe, kontaktirajte ponudnika e-pošte, ki bo tako obveščen, da je z računom nekaj narobe in bo predvidoma tudi hitro reagiral na vašo zahtevo.

Username:

Password:

☐ Stay signed in

[I cannot access my account](#)

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Če otroka nadlegujejo na spletnih omrežjih, pa je dobro uporabiti možnost blokiranja oseb. Spletna omrežja namreč omogočajo, da uporabnik pre-pove določeni osebi, da ga najde, mu piše ali vidi njegov profil:

- na spletnem omrežju Facebook osebo blokira v oddelku »Nastavitve zasebnosti« (»Privacy Settings«).
- na spletnem omrežju Netlog osebo lahko blokira v oddelku »Nastavitve«, kjer določenega člana vpiše na »črno listo«.

2. **Lažni profili na spletnih omrežjih in lažni naslovi e-pošte**

Glede na to, da lažni profil na socialnem omrežju pomeni nemalo neprijetnosti, omrežja običajno omogočajo uporabnikom, da zlorabe prijavijo.

- Na spletnem omrežju Facebook lahko lažne profile anonimno prijavite s klikom na povezavo »report«, oziroma pošljete e-sporočilo na abuse@facebook.com.
- Na spletnem omrežju Netlog pa zlorabe prijavite s klikom na »prijavi zlorabo« ali pa pošljete e-sporočilo na abuse-sl@netlog.com.

Skrbniki omrežja bodo tako obveščeni, da je s konkretnim profilom nekaj narobe in bodo predvidoma tudi hitro reagirali na vašo prijavo.

Omejevanje dostopa do podatkov, ki jih otrok objavlja v svojem profilu

Še posebej je pomembno, da otrokom svetujete, da pri uporabi spletnih omrežij zaščitijo svojo zasebnost in omejijo dostop do podatkov, ki jih objavljajo. Tako bodo do npr. fotografij, ki jih objavi, lahko dostopali samo njihovi prijatelji, ne pa kar vsi. Pomembno je, da preberejo obvestilo o varovanju zasebnosti (ang. »Privacy Policy«) in uporabljajo nastavitve zasebnosti (»Privacy Settings«), kjer lahko določijo, kdo lahko vidi njihov profil.

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Spletno nadlegovanje je, kot že rečeno, velikokrat povezano z ustvarjanjem lažnih profilov na spletnih mestih, zlorabo elektronskih računov, nedovoljenim snemanjem in objavo fotografij na internetu. Ker osebni podatki žrtve običajno niso del zbirke osebnih podatkov, Pooblaščenec v tem primeru ne more ukrepati, čeprav gre za velik poseg v zasebnost.

Pristojnost Informacijskega pooblaščenca

Informacijski pooblaščenec je pristojen za tisti del pravice do zasebnosti, ki se nanaša na **varstvo osebnih podatkov**. Krovni zakon na področju varstva osebnih podatkov pa je **Zakon o varstvu osebnih podatkov**, s katerim se preprečujejo neustavni, nezakoniti in neupravičeni posegi v zasebnost in dostojanstvo posameznika oziroma posameznice pri obdelavi osebnih podatkov.

Vaš osebni podatek je katerikoli podatek, ki se nanaša na vas, ne glede na obliko v kateri je izražen in na podlagi katerega vas je mogoče določiti, torej identificirati brez posebnega truda ali stroškov. Poleg vašega imena, priimka, naslovov, telefonskih števil, identifikacijskih števil, je osebni podatek lahko tudi fotografija, glas, vaše navade, preference, članstvo v organizacijah, ekonomsko stanje ipd.

Posebno zaščito uživajo **občutljivi osebni podatki**: podatki o rasnem, narodnem ali narodnostnem poreklu, političnem, verskem ali filozofskem prepričanju, članstvu v sindikatu, zdravstvenem stanju, spolnem življenju, vpisu ali izbrisu iz kazenske evidence, biometrične značilnosti. Občutljivi osebni podatki so še posebej zaščiteni zato, ker so po naravi taki, da razkrivajo veliko o posameznikovi osebnosti (npr. spolna usmerjenost) in poseg vanje lahko pomeni grob poseg v posameznikovo zasebnost z nepopravljivimi posledicami.

Obdelava osebnih podatkov je kakršno koli delovanje, ki se izvaja v zvezi z vašimi osebnimi podatki, ki so del zbirke osebnih podatkov (zbiranje, pridobivanje, uporaba, razkritje, razvrščanje, povezovanje, blokiranje, uničenje ipd.), naj si bo avtomatska ali ročna.

NI pa vsak osebni podatek tudi varovan osebni podatek – Zakon o varstvu osebnih podatkov tako ne velja za obdelavo osebnih podatkov, ki jo izvaja posameznik izključno za osebno uporabo, družinsko življenje ali za druge domače potrebe (npr. vaš adresar prijateljev). Prav tako zakon ne velja za podatke, ki niso del zbirke osebnih podatkov. Če pride do zlorabe osebnega podatka, ki ni del zbirke osebnih podatkov, Pooblaščenec sicer ne more ukrepati, je pa varstvo posameznikov zagotovljeno na kazenskem in civilnopravnem področju.

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Pooblaščenec opozarja, da je zasebnost posameznikova ustavna pravica in varovana na civilnopravnem področju. Posameznik, ki je prepričan, da so bile kršene njegove osebnostne pravice – torej pravica do zasebnosti, lahko skladno z določbami 134. člena Obligacijskega zakonika (Uradni list RS, št. 83/01 s spremembami, v nadaljevanju OZ) od sodišča zahteva, da prepreči takšno dejanje ali da odstrani njegove posledice.

Kazniva dejanja, do katerih lahko pride pri spletnem nadlegovanju

Varstvo ustavne pravice do zasebnosti je zagotovljeno tudi na kazenskem področju – zlorabe identitete, osebnih podatkov, nedovoljeno snemanje ipd. so kazniva dejanja, za katera je zagrožena celo zaporna kazen.

Zloraba osebnih podatkov in prevzemanje identitete druge osebe

Nadlegovalci lahko npr. ustvarijo račun elektronske pošte ali profil na spletnem omrežju, tako da zlorabijo osebne podatke žrtve, na tak način prevzamejo identiteto žrtve in se pretvarjajo, da so ona. Če ta elektronski naslov ali profil na spletnem socialnem omrežju omogoča prepoznavo žrtve (vsebuje njeno pravo ime, priimek in druge podatke po katerih je žrtev prepoznavna in določljiva), lahko gre za kaznivo dejanje zlorabe osebnih podatkov.

143. člen KZ-I v 4. točki določa, da je prevzemanje identitete druge osebe, ki prizadene njeno osebno dostojanstvo, kaznivo dejanje. Predlog za pregon zaradi suma zlorabe osebnih podatkov lahko prizadeti vloži na policiji ali pri pristojnem državnem tožilstvu.

Nedovoljena objava fotografij na internetu

Če nadlegovalci posnamejo ali na spletu objavijo fotografije žrtve brez njenega soglasja in če s tem občutno posežejo v njeno zasebnost, to lahko pomeni storitev kaznivega dejanja neupravičenega slikovnega snemanja.

Po 138. čl. Kazenskega zakonika lahko pomeni neupravičeno slikovno snemanje (brez privolitve) ali posredovanje takega posnetka tretji osebi storitev kaznivega dejanja, vendar le v primeru, če bi se s snemanjem ali uporabo posnetkov občutno poseglo v zasebnost posameznika. Predlog za pregon zaradi suma nezakonitega slikovnega snemanja lahko prizadeti vloži na policiji ali pri pristojnem državnem tožilstvu.

Kršitve zasebnosti komunikacij

Če nadlegovalci npr. vdrejo v elektronski poštni predal žrtve, ne da bi ona to dovolila, in se tako seznanijo z vsebino njenih elektronskih sporočil, to lahko pomeni kršitev ustavne pravice do pisemske tajnosti in kaznivo dejanje kršitve tajnosti občil.

Uvod

Kaj je spletno
nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Po 139. členu Kazenskega zakonika se tisti, ki neupravičeno odpre tuje pismo, tujo brzojavko ali kakšno drugo tuje zaprto pisanje ali pošiljko, kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do šestih mesecev. Kazenski pregon je mogoč na podlagi predloga oškodovanca.

Če vsebino zasebnih elektronskih sporočil objavijo npr. na spletu, to lahko pomeni storitev kaznivega dejanja nedovoljene objave zasebnih pisanj.

140. člen Kazenskega zakonika določa, da se, kdor objavi dnevnik, pismo ali kakšno drugo zasebno pisanje brez dovoljenja, kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do enega leta. Pregon se začne na zasebno tožbo.

Kazniva dejanja zoper čast in dobro ime

Če nadlegovalci žrtev razžalijo, raznašajo o njej informacije, ki so neresnične in lahko škodujejo njeni časti ali dobremu imenu ali pa raznašajo naokrog podatke o njenem osebnem ali družinskem življenju in s tem prav tako škodujejo njenemu dobremu imenu, to lahko pomeni storitev kaznivih dejanj **razžalitve, obrekovanja, žaljive obdolžitve ali opravljanja**. Za ta kazniva dejanja so zagrožene denarne kazni ali celo zapor.

Uvod

Kaj je spletno nadlegovanje

Kako preprečiti?

Kaj pa zakoni?

Slovarček

Kako poteka?

Kaj storiti?

Zaključek

Zaključek

Če bodo otroci in mladostniki razumeli, da lahko besede prizadenejo in bolijo celo bolj kot fizični udarci in da je spletno nadlegovanje resno dejanje, ki ima lahko zelo resne (tudi pravne posledice), bodo večkrat premislili, preden bodo elektronsko pošto s sovražno vsebino posredovali naprej vsem svojim prijateljem in morda ne bodo več obiskovali spletnih strani, kjer lahko glasujejo za najbolj debelega fanta na šoli in najgrše dekle v razredu.

S smernicami o spletnem nadlegovanju ne želimo strašiti, ne želimo pa tudi, da bi si pred tem zatiskali oči. Tako šola kot starši morajo poskrbeti za ustrezno izobraževanje otrok in mladostnikov. Naloga vseh nas je, da naučimo svoje otroke spoštovanja drugih uporabnikov sodobnih informacijskih tehnologij. Potrebno se je upreti kakršnemu koli nadlegovanju, tako nadlegovanju na spletu, kot tistemu v resničnem življenju. Ob upoštevanju vseh nasvetov, bodo naši otroci bolj varni na spletu in tudi v realnosti. Res je, da je naloga naporna, a cilj je vreden vsega truda.

Viri in uporabne povezave

<http://www.digizen.org/>
<http://www.stopcyberbullying.org/>
<http://www.cyberbullying.info/>

- *Deskanje po varnih vodah, Gradiva za učitelje, izdajatelj SAFE-SI, Ljubljana 2008*
- *Družinski paket za varno deskanje: osvojite internet, izdajatelj SAFE-SI, Ljubljana 2008*
- *Spletno oko je slovenska spletna prijavna točka, kjer lahko anonimno prijavite otroško pornografijo in sovražni govor na internetu: www.spletno-oko.si.*
- *Projekt SAFE.SI je točka osveščanja o varni rabi interneta v Sloveniji. Na njihovi spletni strani www.safe.si lahko poleg ostalih koristnih informacij najdete:*
- *brošuro Kaj morate vedeti o internetu, pa si ne upate vprašati svojih otrok:*
- *http://www.safe.si/uploadi/editor/1207056971/Kaj_morate_vedeti_o_internetu_pa_si_ne_upate_vprasati_svojih_otrok-brosura_za_starse.pdf*
- *Gradivo za učitelje Deskanje po varnih vodah (pdf, 1,4 MB) obravnava vse najpomembnejše teme varne rabe interneta in novih tehnologij. Primeren je za samoizobraževanje učiteljev: http://www.safe.si/uploadi/editor/1213086334/Deskanje_po_varnih_vodah.pdf*
- *Priročnik za razredne aktivnosti Deskanje po varnih vodah z 28 lekcijami na temo varne rabe interneta in novih tehnologij, primerne za delo z otroki zadnje triade devetletke in srednješolci. Prek povezave lahko dostopate do priročnika: s klikom na izbrano aktivnost si lahko ogledate njeno vsebino in natisnete prilogo za učence: <http://www.safe.si/cd/>*
- *Na spletni strani Informacijskega pooblaščenca lahko najdete brošuri Samo ti odločaš, ki je namenjena predvsem otrokom in mladim, in Vodič po varstvu osebnih podatkov za starše in učitelje: <http://www.ip-rs.si/varstvo-osebni-podatkov/informacijske-tehnologije-in-osebni-podatki/varstvo-osebni-podatkov-na-internetu-samo-za-mlade/>.*
- *Poleg tega lahko na spletni strani najdete tudi informacije o socialnih spletnih omrežjih in nasvete za starše in učitelje, kako mlade naučiti pravile uporabe teh storitev: http://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/razno/Mladi_in_varstvo_osebni-podatkov_na_spletu_-_nasveti_IP_maj2009.pdf.*